

RAPPORT FRA UTGRAVNING AV TO GIPSPREPARATER MED FLATMARKSGRAVER FRA VEIEN KULTURMINNEPARK; BRÅTEN 48/1, RINGERIKE KOMMUNE, BUSKERUD:

Grav nr. 99, C.52064.

Grav nr. 540, C.52069.

Gravenes tilstand i felt

Preparatet med grav 99 ble tatt inn i løpet av feltsesongen 1996 og grav nr. 540 ble tatt inn i 1997. Begge gravene lå i dyrket mark (åker) og ble avdekket ved fjerning av matjordlaget.

Feltundersøkelsene viste at grav nr. 99 var en rund grop hvor det var lagt ned en tett samling brente bein. Denne beinsamlingen var synlig på gropens overflate, og det er mulig at en del av de brente beina kan ha blitt fjernet ved dyrking i området. Gropen hadde en diam. på 40 cm, mens beinsamlingens diam. var 15 cm. (Jf. rapport fra undersøkelsene i 1996 v/ Lil Gustafson).

Feltundersøkelsene av grav nr. 540 viste at denne graven besto av et kar av organisk materiale fylt med brente bein. I plan framsto graven som en beinsamling plassert i en grop, hvor gropens diam. var 45-50 cm og beinsamlingens diam. var 25 cm. Ved klargjøring av graven til gipsing ble det gravet ned langs beinsamlingens ene side for å avgjøre størrelsen på preparatet som skulle tas inn. Det ble da påvist en ring av tetningskitt langs beinsamlingens bunn. (Jf. notater og tegninger fra undersøkelsene i 1998 v/ L. Gustafson).

De to preparatene ble undersøkt på Oldsaksamlingens konserveringsavdeling i juni 1999 av Lil Gustafson (preparat 540) og Vivian Wangen (preparat 99).

Undersøkelsen av preparatet med grav nr. 99:

Dette preparatet var svært stort og tungt. Etter åpning, men før utgravningen ble påbegynt hadde preparatet en høyde på ca 25 cm og diam. 35-40 cm (sml. bilde 1-2, film 1). Øverst i preparatet var det gulbrun, fin sand (helt uten småstein) som var svært løs og lett å grave. Ingen beinsamling var synlig på preparatets overflate.

Etter fjerning av 8-11 cm av de gulbrune, fine sandmassene var det et fyllskifte i preparatet. Det ble avdekket en noe ujevn overflate av brun, like fin sand med felter av mørkere gråbrun farge og med noen få trekullstykker. Sammenlignet med massene øverst i preparatet var det mørkere sjiktet markant fastere. Overflaten av dette fyllskiftet ble rensset fram (sml. bilde 9, film 1). Fremdeles var det ikke antydning til beinsamlingen, og det ble klart at preparatet ble gravet opp-ned. Den fremrensede fastere overflaten utgjør dermed bunnen i nedgravningen/gropen for graven, mens de fjernete løse massene tilsvarer den sterile undergrunn under gropen. Dette betyr også at gropens dybde er 14-17 cm. Preparatet ble gravet videre i plan.

Det ble funnet enkelte få, spredte brente bein i den løse, gulbrune sanden under gropen og det framkom noe mer ved gravning av de brune, fastere massene som utgjør fyllmassene i gropen. Disse brente beina er lagt i samme pose. Det ble også samlet inn en trekullprøve. Denne stammer utelukkende fra fyllmassene i gropen. Etter fjerning av omlag 5-6 cm av gropens fyllmasser kom bunnen(!) av beinsamlingen til syne. Dette tilsvarer et nivå på 9-11 cm fra preparatets bunn (dvs. gropens overflate). Beinsamlingen besto av en svært kompakt og tettpakket klump med rensede, brente bein. Beinsamlingens form i plan er tilnærmet sirkulær med en diam. på 15-17 cm. Dette stadiumet i utgravningen ble dokumentert med en

plantegning og fotografier (bilde 10-11, film 1). Som det framgår av tegningen var gropens ytterkant synlig i preparatet: Langs preparatets ytterkant var det en smal stripe med løs, gulbrun sand som tydelig skilte seg fra gropens fyllmasser omkring beinsamlingen. I denne sammenheng kan det bemerkes at denne smale stripen av undergrunnssand (sterilen) gradvis ble enda smalere og til slutt ble borte ved den videre gravningen nedover i preparatet. Dette kan tyde på at gropens kanter var buet. Det ble ikke påvist rester etter tetningskitt i tilknytning til beinsamlingen. Dette burde vært synlig ettersom graven ble gravet opp-ned. Gropens fyllmasser var som tidligere og inneholdt enkelte spredte brente bein (sml. tegning og foto).

I det videre ble det gravet i et 4-5 cm tykt, mekanisk lag, hvor fyllmassene omkring beinsamlingen ble gravet først og dermed holdt adskilt fra beinsamlingen. Etter fjerning av massene omkring beinsamlingen sto denne nærmest som på søyle i preparatet (sml. bilde 14-16, film 1 og bilde 1-8, film 2). Deretter ble selve beinsamlingen fjernet, slik at overflaten i preparatet igjen var plant (bilde 33, film 2 og bilde 27-28 og 36-37 film 1/bilde 1-3, film 4). Dette sjiktet i preparatet er kalt hhv. «lag 1, utenfor beinsamling» og «lag 1, beinsamling». De to neste lagene (lag 2 og 3) ble gravet på tilsvarende vis til preparatet var tømt (bilde 9-11, film 4). Beinsamlingens overflate lå i direkte kontakt med gipsen i bunnen av preparatet. Brente bein og trekull fra de ulike lagene og fra hhv. gropens fyllmasser og beinsamlingen er holdt adskilt og lagt i separate poser. Lagfølgen i preparatet kan oppsummeres som følger:

- Masser fra bunnen av gropen og under (øverst i preparatet).
- Lag 1: 4-5 cm tykt (tilsvarer bunnen/nederste del av beinsamlingen).
- Lag 2: 4-5 cm tykt.
- Lag 3: 2-3 cm tykt (nederst i preparatet. Tilsvarende toppen/øvre del av beinsamlingen).

Det vil si at beinsamlingens tykkelse tilsvarende 10-13 cm.

Massene fra hele preparatet ble såldet i melsikt (dørslag). Massene fra de øverste delene av preparatet (dvs. under lag 1) ble kassert, mens massene fra lag 1-3 ble samlet i poser med tanke på analyser av makrofossiler. I alt dreier det seg om 6 jordprøver:

Prøve 1:	Lag 1, fra beinsamlingen.
Prøve 2:	Lag 1, fra fyllmasser utenfor beinsamling.
Prøve 3:	Lag 2, fra beinsamlingen.
Prøve 4:	Lag 2, fra fyllmasser utenfor beinsamling.
Prøve 5:	Lag 3, fra beinsamlingen.
Prøve 6:	Lag 3, fra fyllmasser utenfor beinsamling.

Noen små stykker brent leire ble funnet ved sålding av de ulike sjiktene av fyllmassene utenfor beinsamlingen. Ved gravning av lag 1 av beinsamlingen ble det funnet en liten klump av smeltet/ubestemt materiale. Klumpen som har en mørk rødbrun farge som var svært godt synlig i den hvite, kompakte beinsamlingen.

Utgravningen viste at beinsamlingens form var sylindrisk. Bunnen var sirkulær og nærmest plan, mens sidene var tilnærmet rette (diam. 15-17 cm, h. 9-11 cm). Denne formen kan tyde på at beinsamlingen opprinnelig er holdt på plass av en beholder. Dette fordi det vanskelig ville la seg gjøre å få en slik form på beinsamlingen dersom de brente beina var lagt direkte i den fine sanden som massene i gropen besto av. En eventuell plassering av de brente beina direkte i et gravet hull i disse massene ville sannsynligvis ført til at beinsamlingen fikk en kjegleform eller at den fikk en avrundet bunn med buete sidekanter. Antagelsen om at de brente beina opprinnelig var plassert i en sylindrisk beholder ble styrket av at enkelte av beinstykkene i beinsamlingens ytterkant sto på høykant (sml. bilde 9-11, film 4).

De brente beina i beinsamlingen lå svært tett og var vanskelig å grave. De var også svært fragmenterte og enkelte knokler som besto av en større andel av porøs beinsubstans var gått fullstendig i oppløsning. Stedvis i beinsamlingen var det av den grunn felter som nærmest kan karakteriseres som «beinmel». I flere tilfeller var det tydelige sprekker i beinfragmentene som gikk fra hverandre når disse ble tatt opp. Disse stykkene er som regel lagt samlet i adskilte poser som er merket «sammenhørende stykker». Dette er gjort med tanke på de antropologiske bestemmelsene av beinmaterialet.

Ved fjerning av lag 1 i beinsamlingen ble det funnet et skallefragment som var rødfarget. Denne rødfargen sitter på innsiden av kraniet. Skallefragmentet er dokumentert med fotografier (bilde 22-24, film 1). Omlag 2 cm fra toppen av beinsamlingen (lag 3), var det et større beinfragment som var langt og smalt (l. 13 cm, t. 1,5 cm). Det var dessverre ikke mulig å ta dette beinfragmentet ut i ett stykke.

De brente beina i beinsamlingen var kritthvite av farge, og beinsamlingen inneholdt kun enkelte få spredte trekullstykker. 3 trekullprøver er samlet inn fra ulike sjikt i beinsamlingen (tilsammen 1,6 g). 4 trekullprøver er fra fyllmassene utenfor beinsamlingen (tilsammen 13,2 g).

Undersøkelsen av preparatet med grav nr. 540:

Dette preparatet er i hovedsak gravet på samme måte som preparatet med grav 99. Beinsamlingen i dette preparatet utgjorde imidlertid en så stor del av preparatet at det var mest hensiktsmessig å grave preparatet gradvis i plan (sml. bilde 4-6, film 1). Beinsamlingens overflate var synlig på preparatets overflate. Denne var sirkulær med en diam. på ca 25 cm.

Preparatet er gravet i 4 lag. For hvert lag er det skilt mellom funn fra beinsamlingen/urnen («fra karet») og fyllmassene utenfor («utenfor beinsamling»):

- Lag 1: De 2-3 øverste cm av preparatet.
- Lag 2: ca. 5 cm tykt.
- Lag 3: ca. 2-3 cm tykt.
- Lag 3b: Dette laget omfatter den aller nederste delen av beinsamlingen (bunnen av karet). Laget omfatter tetningskittringen under beinsamlingen, en fibel av jern og brente bein som lå i tilknytning til disse funnene. Dette laget er ikke benyttet ved gravning av fyllmassene omkring beinsamlingen.

Beinsamlingen strakk seg fra øverste del av lag 1 til bunnen av lag 3b, og hadde en samlet tykkelse på omlag 10 cm. Beinsamlingen besto av en tett og kompakt samling med rensede, kritthvite, brente bein.

I tillegg var det ca. 3 cm med sand fra bunnen av tetningskittringen til bunnen av gipspreparatet. Disse massene er kalt lag 4.

Massene utenfor beinsamlingen besto av fyllmasser fra nedgravningen for bark-/trekaret med de brente beina. Fyllmassene besto av brun, fin sand som inneholdt spredte brente bein og enkelte trekullstykker.

Alle massene fra gipspreparatet er såldet i melsikt (dørslag) og samlet i poser med tanke på analyser av makrofossiler. I alt er det 5 jordprøver fra preparatet:

- Prøve 1: Lag 2, i karet.
- Prøve 2: Lag 2, utenfor karet.
- Prøve 3: Lag 3 og 3b, i karet.
- Prøve 4: Lag 3, utenfor karet.

Prøve 5: Masser som lå umiddelbart under fibulaen, og som var rustfarget av korrusjon fra fibelen.

Prøve 1, 2 og 5 er levert til Arkeologisk museum i Stavanger for analyse.

Ved gravning av øvre del av lag 2 ble det funnet ett leirkarskår midt i beinsamlingen (bilde 7-8, film 1). Dette er det eneste funn av keramikk i preparatet. Stykker av tetningskitt framkom allerede ved gravning av lag 1 og forekomster av tetningskitt kunne følges langs beinsamlingens ytterkant helt ned mot beinsamlingens bunn (sml. bilde 18-21, 25-26, 29-30 og 34, film 1 og bilde 11-16, film 2). Denne tetningskitten utgjør trolig tettingen av en sidesøm i tre- eller barkkaret. Det ble funnet enkelte spredte trekullstykker i blant de brente beina i karet. Utgravningen av den kompakte beinsamlingen i karet var like problematisk som for beinsamlingen i preparatet med grav nr. 99, og behandlingen av de brente beina er gjennomført på samme måte. Blant de brente beina i bunnen av karet (grav 540) var det et særlig stort beinfragment. Dette var 13 cm langt (bilde 6-8, film 4).

Ved gravning av lag 3 og 3b ble tetningskittringen i bunnen av beinsamlingen blottlagt (bilde 1-17, film 3 og bilde 12-18, 24, 26 og 27, film 4). Tetningskittringens diam. målt fra ytterkantene var 21-22 cm. Denne diam. er noe mindre en beinsamlingens diam. øverst i preparatet (lag 1), noe som kan tyde på at beinsamlingen er noe sammentrykt. Under et større skallefragment helt i bunnen av beinsamlingen (lag 3b) ble det funnet en La Tène fibel av jern. Fibelens lengde er 14,5 cm. Denne fibelen har ligget helt i bunnen av tre-/barkkaret da beinsamlingen ikke fortsatte under fibelen (se f.eks. bilde 12-27, film 4 og bilder fra film 5). Fibelens fot lå delvis over tetningskittringen (f.eks. bilde 24, film 4). Dette kan skyldes at karet med de brente beina er blitt sammentrykt etter deponeringen i bakken eller at fibelen opprinnelig er lagt litt på skrå opp i karet og i løpet av tiden i bakken er blitt presset ned, ut over tetningskittringen.

Den nordøstre halvdel av tetningskittringen i lag 3b var nærmest fullstendig og forholdsvis godt bevart. Det ble derfor besluttet å forsøke å ta opp ringen slik den lå i preparatet. Tetningskitten virket svært sprø/skjør og det var synlige sprekkdannelse som antakelig ville føre til at den ville gå i stykker når den ble tatt ut av preparatet. Denne delen av tetningskittringen er derfor satt inn (konsolidert) med lim (Plextol B500 oppløst i vann) i flere omganger. Ved første innsetting ble tetningskitten mettet med en 5%-oppløsning, deretter en 10%-oppløsning. Til slutt er det påført en 50%-oppløsning i de synlige sprekkdannelsene. Mellom hver innsetting måtte den konsoliderte tetningskitten tørke i ca 1 døgn. Stykker som var sprukket helt fra hverandre ble til slutt limt med tyktflytende (70%) Paraloid B72 oppløst i etanol.

Ett stykke tetningskitt fra karets vestre side er også konsolidert. Dette stykket ble benyttet for å teste hvordan limet trakk inn i tetningskittet og om bruk av B72 i etanol førte til oppløsning av tetningskittet. Disse «teststykkene» er holdt adskilt fra de øvrige tetningskittstykkene fra preparatet.

Konsolideringen er gjennomført under veiledning av teknisk konservator Irene Delaveris, og sammenlimingen av enkeltfragmentene er foretatt av henne.

Fibelen er studert av Marianne Vedeler Nilsen (30. juni 1999) under lupe, mens den fremdeles lå i gipspreparatet. Denne undersøkelsen er gjennomført med tanke på mulige tekstilrester. Alle deler av fibelen ble saumfart, men uten at tekstilrester kunne påvises.

Fibelen er røntgenfotografert i flere omganger, og i alt er det tatt 4 røntgenbilder. Det første bildet er tatt mens fibelen ligger fullstendig fremrenset, men fremdeles in situ i gipspreparatet. Dette for å dokumentere hvordan de enkelte delene av fibelen ligger i forhold

til hverandre. De andre bildene er tatt etter at fibelen er tatt ut av preparatet, og hensikten med disse er å fremheve enkelte detaljer ved fibelen og å undersøke om fibelen har glødeskall. Fibelen og røntgenbildene er studert av teknisk konservator Torunn Klokkernes. I følge Klokkernes har fibelen ikke glødeskall.

Vedlegg:

- Fotoliste over 5 filmer med bilder fra utgravningen av preparatene.
- Tre plantegninger av ulike sjikt (lag 2, 3 og 3b) i preparat med grav nr.540. M 1:1. Tegnet av L. Gustafson.
- En plantegning av overflaten av lag 1 i preparat med grav nr. 99. M 1:1. Tegnet av V. Wangen.

Oslo, 6. juli 1999

Vivian Wangen
Vivian Wangen

Fotoliste

Utgravninger av to gipspreparater med flatmarksgraver fra Veien Kulturminnepark; BRÅTEN 48/1, RINGERIKE KOMMUNE, BUSKERUD:

Grav nr. 99, C.52064.

Grav nr. 540, C.52069.

Film 1

Fotograf: Lil Gustafson, juni 1999.

Bilde nr.	Motiv
1 - 2	Åpning av preparatet med grav nr. 99 (heretter <i>preparat 99</i>). Utgraver Vivian Wangen.
3	Preparatet med grav nr. 540 (heretter <i>preparat 540</i>) før undersøkelse.
4	Preparat 540 etter åpning, men før utgravningen har startet.
5 - 6	Preparat 540. Etter fremrensing av de brente beina øverst i graven.
7 - 8	Preparat 540. Bildene viser funn av ett keramikkskår in situ.
9	Preparat 99. Etter fjerning av 8-11 cm med løse sandmasser ble preparatets innhold noe fastere. Bildet viser den framrensete overflaten av de fastere massene. Denne overflaten utgjør trolig bunnen av nedgravningen for graven, da preparatet ble gravet opp-ned.
10 - 11	Preparat 99. Etter fjerning av 5-6 cm med masser fra gropens bunn, kom bunnen av beinsamlingen til syne. Legg merke til at det er spredte brente bein og enkelte trekullstykker i massene omkring beinsamlingen.
12	Utgår.
13	Utgår.
14 - 16	Preparat 99. Etter fjerning av ca 5 cm av fyllmassene omkring beinsamlingen (lag 1). Bunnen av beinsamlingen er urørt.
17	Tom Heibreen fortograferer preparat 540.
18 - 20	Preparat 540. Stykker av tetningskitt syner i ytterkant av de brente beina, nær målestokken.
21	Detalj av preparat 540 som viser tetningskittstykkene fra bilde 18-20 etter framrensing.
22-23	Preparat 99. Ved gravning av de 4-5 nederste cm av beinsamlingen (lag 1) framkom det et skallefragment med rødfarget innerside.
24	Preparat 99. Nærbilde av skallefragmentet med rødfarget innerside.
25 - 26	Preparat 540. Samme motiv som bilde 21.
27 - 28	Preparat 99. Etter fjerning av lag 1. Bildet viser overflaten av lag 2, 4-5 cm fra beinsamlingens bunn.
29	Preparat 540. Ved videre gravning av preparatet framkom ytteligere stykker tetningskitt i ytterkant av de brente beina nær målestokken på bildet.
30	do. Nærbilde.
31	Utgravningssituasjon. V. Wangen graver preparat 99.
32	do.
33	do.
34	Preparat 540. Øverst i bildet syner en stein som lå i fyllmassene utenfor konsentrasjonen med brente bein.
35	Utgravningssituasjon. V. Wangen graver preparat 99. Preparat 540 i forgrunnen.
36 - 37	Preparat 99. Samme motiv som bilde 27-28, men etter fjerning av gipskant.

Film 2

Fotograf: Tom Heibreen, juni 1999.

Bilde nr.	Motiv
1 - 8	Preparatet med grav nr. 99 (heretter <i>preparat 99</i>). Etter fjerning av 5 cm av fyllmassene omkring beinsamlingen (lag 1). Bunnen av beinsamlingen er urørt. Bildene viser samme stadium i utgravningen som bilde 14-16 på film 1.
9 - 10	Utgravningssituasjon. Lil Gustafson graver preparat med grav nr. 540 (heretter <i>preparat 540</i>), preparat 99 i forgrunnen.
11-16	Preparat 540. Stykker av tetningskitt syner i ytterkant av de brente beina, nær målestokken. Bildene viser samme stadium i utgravningen som bilde 18-20 på film 1.
17-21	Utgravningssituasjon. Lil Gustafson graver preparat 540.
25-30	Utgravningssituasjon. Lil Gustafson (t.v.) graver preparat 540 og Vivian Wangen (t.h.) graver preparat 99.
31-32	Utgravningssituasjon. Nærbilde av gravning av preparat 540.
33	Utgravningssituasjon. Nærbilde av gravning av preparat 99, beinsamlingens lag 1.
34	Utgår.
35	Samme motiv som bilde 33.

Film 3

Fotograf: Tom Heibreen, juni 1999.

Bilde nr.	Motiv
Alle bildene er av preparatet med grav nr. 540. Bildene viser en tetningskittring og en fibel av jern i bunnen av graven.	
1-17	Ovesiktsbilder av preparatet med tetningskittringen og nærbilder av fibelen med et større skallefragment liggende over. Bildene er tatt fra ulike vinkler. Motivet tilsvarer utgravningsstadiumet som er vist på bilde nr. 24 og 25 på film 4.
18-21	Utgravningssituasjon. Fjerning av skallefragmentene som lå over fibelen.
22-24	Utgravningssituasjon. Lil Gustafson renser frem fibelen.
25-31	Nærbilder av fibelen etter fullstendig fremrensing. Motivet tilsvarer utgravningsstadiumet som er vist på bilde nr. 26-29 på film 4.

Film 4

Fotograf: Lil Gustafson, juni 1999.

<u>Bilde nr.</u>	<u>Motiv</u>
1-3	Preparat 99. Etter fjerning av lag 1. Bildet viser overflaten av lag 2, 4-5 cm fra beinsamlingens bunn. Samme motiv som bilde 36-37 på film 1.
4-5	Preparat 540.
6-8	Preparat 540. På dette stadiet av utgravningen syner et forholdsvis stort stykke brent bein nær preparatets ytterkant i nedre billedkant.
9-11	Preparat 99. Etter fjerning av ytteligere 5 cm av fyllmassene omkring beinsamlingen (lag 2).
12-18	Preparat 540. Bildene viser sør-østre halvdel av en ring av tetningskitt og en fibel av jern som lå umiddelbart under beinsamlingen. Beinstykket som ligger over fibelen er et større skallefragment. Legg merke til hvor fragmentert tetningskittringen er i preparatets østre ytterkant, mot bildenes nedre venstre hjørne.
19-23	Preparat 540. Samme stadium i utgravningen som bilde 12-18. Nærbilder av fibelen med skallefragmentet liggende over. Bak i bildet syner enkelte biter tetningskitt.
24	Preparat 540. Etter ytteligere fremrensing. I østre del av preparatet (nederst i bildet) er bunnen av graven nådd. Tetningskittringens nord-vestre halvdel begynner å fremtre tydelig. Fibelen er noe mer rensert fram, men med skallefragmentet femdeles liggende ovenpå. Legg merke til at deler av fibelens fot ligger ut over tetningskittringen.
25	do. Nærbilde av fibelen.
26-27	Preparat 540. Bildene viser fibelen og tetningskittringen etter fjerning av de gjenværende restene av beinsamlingen, deriblant det store skallefragmentet.
28	do. Nærbilde av fibelen.
29	do. Nærbilde av fibelen, men fra motsatt side.

Film 5

Fotograf: Tom Heibreen, juni 1999.

<u>Bilde nr.</u>	<u>Motiv</u>
	Diverse bilder av fibelen i preparat 540. Bildene viser fibelen in situ etter fullstendig fremrensing. Flere av bildene er nærbilder av detaljer ved fibelen. På bilder som viser fibelens beliggenhet i preparatet syner også store deler av den sirkulære ringen med tetningskitt (diam. 20 cm) som lå umiddelbart under de brente beina.

Veien Kulturminnepark
Utgrav. av gipspreparat, juni 1999
Nr. 99, grav. lag 2
C. 52064

Preparatet er gravd opp ned
Tegningen viser bunnen av
beinsamlingen.

9-11 cm fra preparatets
bunn eller gropens overflate.

V.W. Juni 1999

5cm

Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

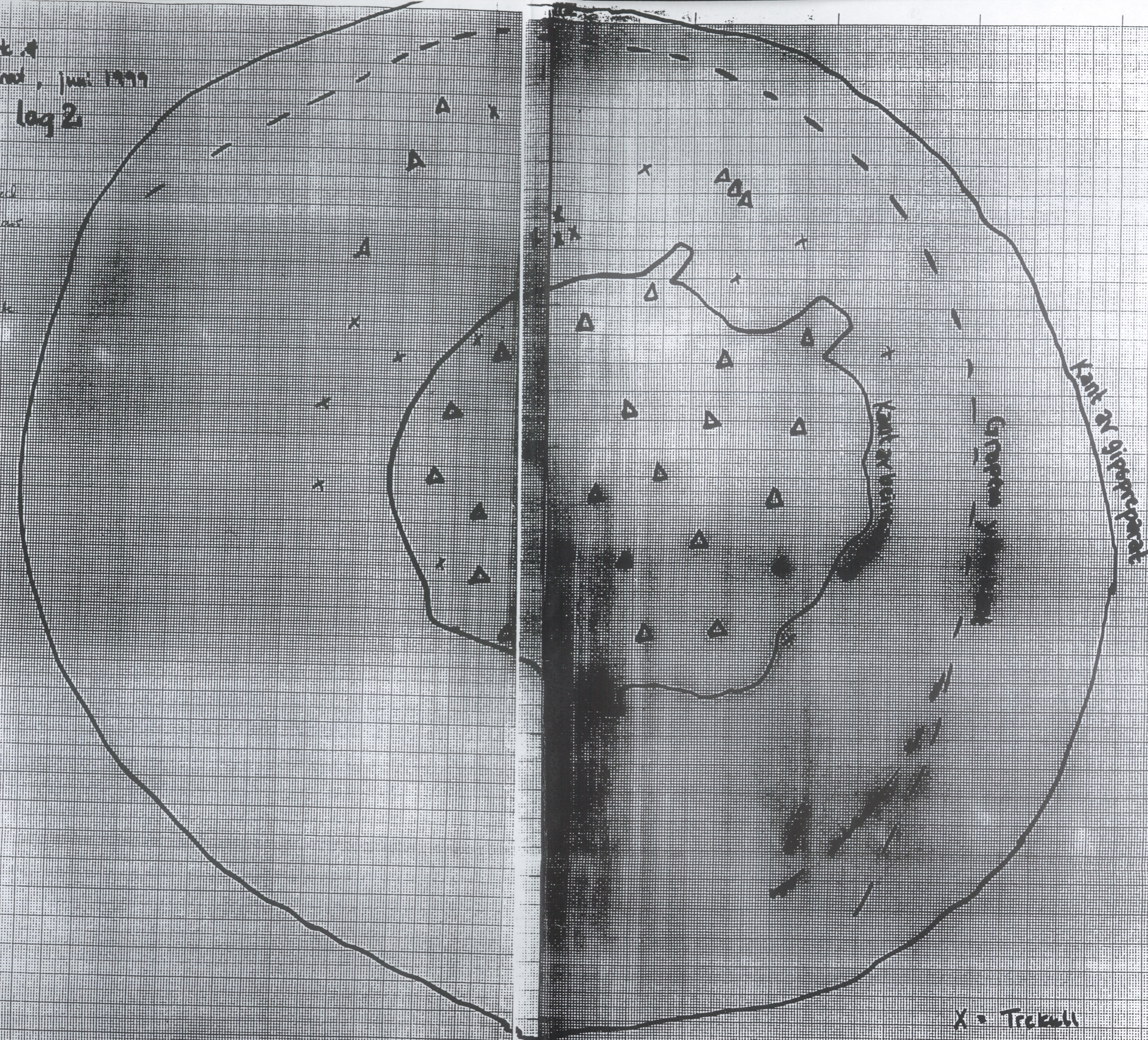
postmottak@khm.uio.no

Veien Kulturminnepark
Ugrava av gipspreparat, juni 1999
Nr. 99, grav. lag 2
C. 52064

Preparatet er godt oppbevart
Tegningen viser bunnen av
beinsamlingen.
9-11 cm fra preparatets
bunn eller gipsens overflate

V.B. Juni 1999

5cm

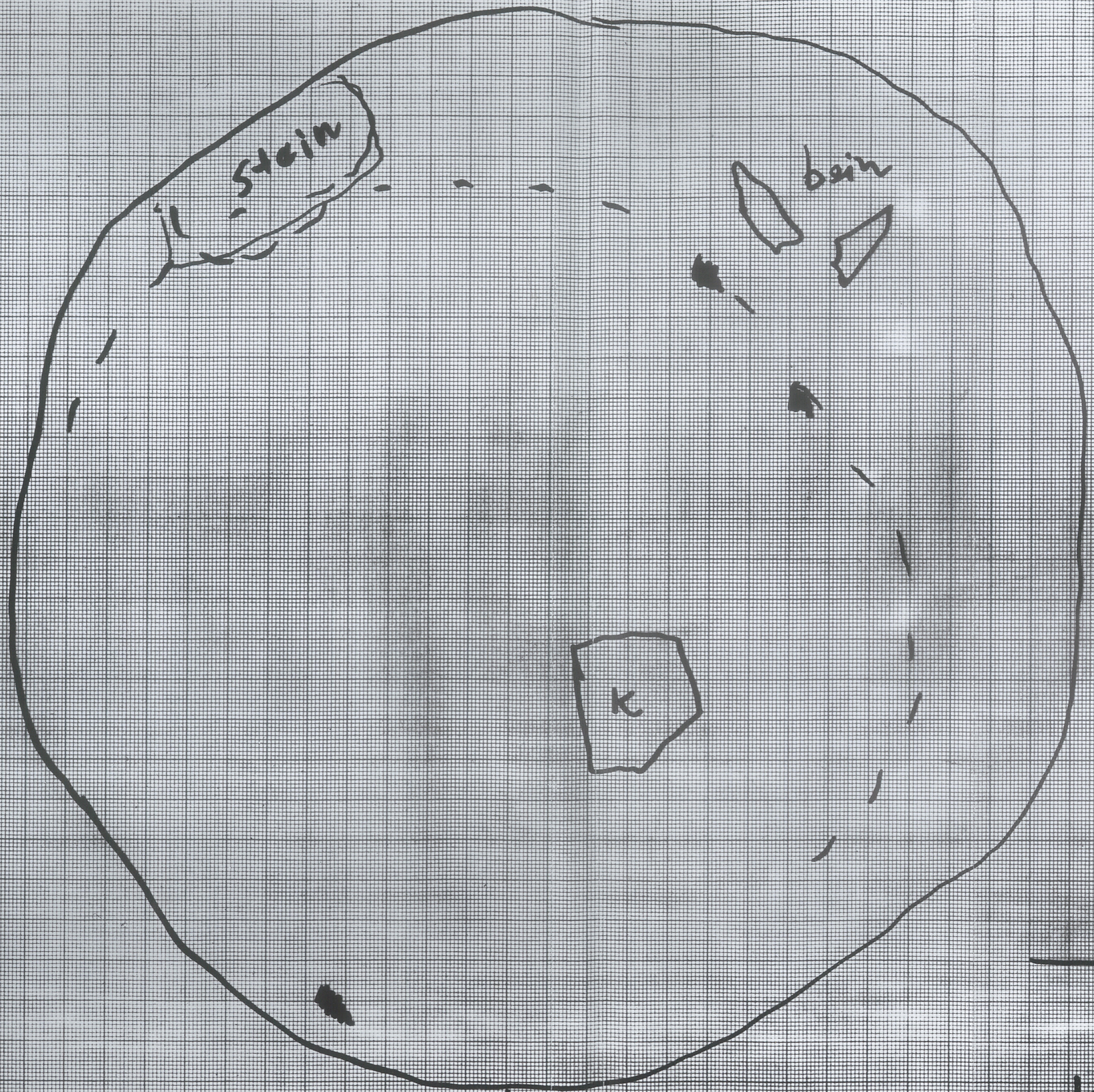

X = Trekkull
Δ = Brønt bein

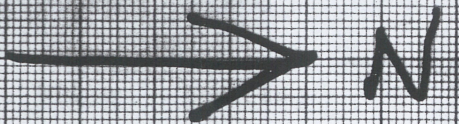

540

Overfl. lag 2

m: teltungs
kitt
k: keramik

lag 2

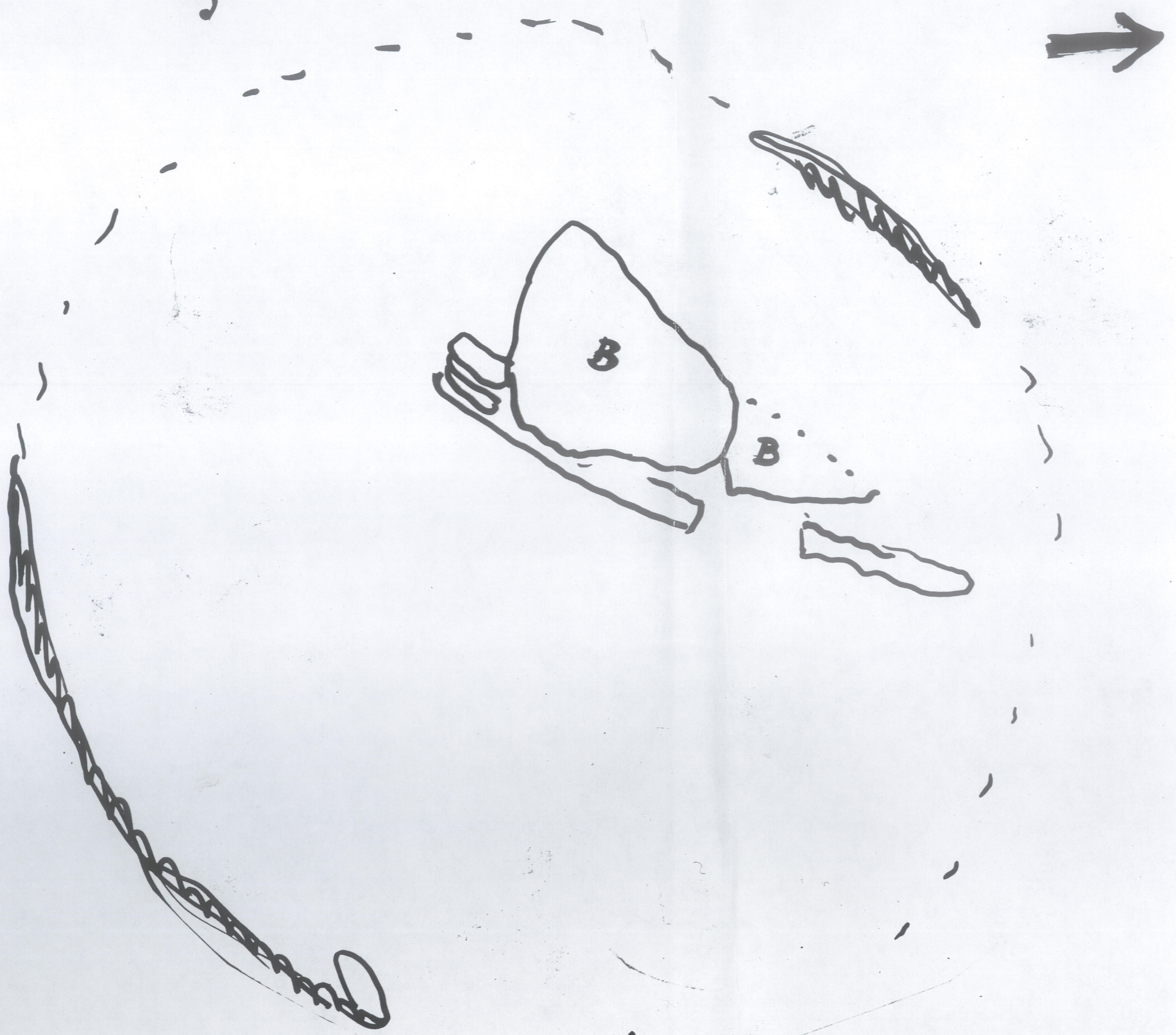
Nr. 540

Lag 3

Nr. 540

Lag 3

Steiner

Nr. 540

Lag 3b

Nr. 540
Lag 3b

